

НАСИМ НИКЪЛЪС

ТАЛЕБ

Да заложиш
своята кожа

ДА ЗАЛОЖИШ СВОЯТА КОЖА

Първо издание

Автор: Насим Никълъс Талеб

Превод: Боряна Даракчиева

Превод на техническото приложение: Росица Панайотова

Предпечатна подготовка: Светлозар Петров

Формат 60/90/16

Copyright © 2018 by Nassim Nicholas Taleb

All rights reserved.

Taleb, Nassim. *Skin in the Game*

First published in the United States of America by Random House,
an imprint and division of Penguin Random House LLC 2018

First published in Great Britain by Allen Lane 2018

Portions of this work were originally published in different
form on *Medium*

ISBN 978 -0-525-51107-6

Всички права запазени. Някоя част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана, съхранявана в информационна база данни, копирана или предавана с каквито и да са технически средства – електронни, механични, фотокопирни, записващи или други, без предварително писмено разрешение на „Бук травъл“ ЕООД.

© „Бук травъл“ ЕООД, София, 2019

ISBN: 978-619-244-000-8

На двама смели мъже:

Рон Пол,
римлянин сред гърците

Ралф Нейдър,
гръко-финикийски светец

От Насим Никълъс Талеб

INCERTO, изследване на непрозрачността, късмета, несигурността, вероятностите, човешките грешки, риска и вземането на решения, когато не разбираме света, под формата на есе с автобиографични части, истории, притчи и философски, исторически и научни дискусии в незастъпващи се книги, които могат да бъдат четени във всякакъв ред.

„**Надхитрени от случайността**“ (2001, 2004), за нашата склонност да бъркаме късмета с умения, как случайността не изглежда случайна, защо няма смисъл да говорим за постижения, когато е по-лесно да купим и да продадем, отколкото да изпържем яйце, и за огромната разлика между зъболекарите и спекулаторите.

„**Черният лебед**“ (2007, 2010) – за това как редките събития с огромно въздействие доминират в историята, как в ретроспекция си създаваме илюзията, че ги разбираме, благодарение на наративи, как те не подлежат на научна оценка и това прави някои области – но не други – напълно непредсказуеми и непрогнозируеми, как методите на потвърждаване на знанието не работят и как слепи за Черни лебеди „фалшиви експерти“ са склонни да изградят системи, които са все по-крехки по отношение на крайни събития.

„**Прокрустово ложе**“ (философски афоризми) (2010, 2016)

„**Антикрехкост**“ (2012) – или защо някои неща обичат безпорядъка (следователно изменчивостта, времето, хаоса, непостоянството и стресорите), а други не; как можем да класифицираме нещата по линията крехкост-устойчивост-антикрехкост, как можем да идентифицираме (анти)крехкостта въз основа на нелинейна реакция, без да е нужно да знаем много за миналото на процеса (което разрешава голяма част от проблема с Черния лебед), и защо да си жив означава да обичаш (в някаква степен) промените.

ДА ЗАЛОЖИШ СВОЯТА КОЖА

**Скритите асиметрии
в живота ни**

СЪДЪРЖАНИЕ

КНИГА 1 ВЪВЕДЕНИЕ	17
Не така очевидните аспекти на принципа „да заложиш своята кожа в играта“	21
ПРОЛОГ, ЧАСТ 1 ПОБЕДЕНИЯТ АНТЕЙ	24
Либия след Антей	25
<i>Ludis de alieno corio</i>	27
Владетелите воини са още тук.	29
Бизнесът на Боб Рубин	30
Системите се учат, като се избавят от частите си	32
ПРОЛОГ, ЧАСТ 2 КРАТЪК КУРС ПО СИМЕТРИЯ	35
I. ОТ ХАМУРАПИ ДО КАНТ	35
Хамурапи в Париж.	36
Среброто побеждава златото.	39
Забравете за универсализма	40
II. ОТ КАНТ ДО ДЕБЕЛИЯ ТОНИ	42
Мошеник, глупак или и двете	43
Каузална непрозрачност и проявяване на предпочитанията.	44
Да си заложиш кожата, но не винаги.	48
Как да насочим прожектор към лектор	50
Простота	51

Когато не съм „зложил кожата си в играта“, съм глупав.....	52
Регулации срещу правосъдна система	53
IV ДА ВЛОЖИШ ДУШАТА СИ В ИГРАТА	55
Занаятчиите	57
Уговорка относно предприемачите.....	59
Арогантността не е лошо нещо.....	59
Гражданство de Plaisance	60
Герои – не библиотечни плъхове	61
Да вложиш душа в играта и малко (не много) протекционизъм.....	62
Да заложиш собствената си кожа при управлението	63
ПРОЛОГ, ЧАСТ 3 РЕБРАТА НА INCERTO	65
Пътят	66
Усъвършенстван детектор.....	67
Рецензенти на книги	68
Организация на книгата	70
Приложение.....	73
Асиметрии в живота и нещата	73
КНИГА 2 ПЪРВИ ПОГЛЕД КЪМ АГЕНТСТВОТО	75
Глава 1 Защо всеки трябва да си яде костенурките: Равенство в несигурността	77
Всеки ден се ражда нов клиент	78
Цената на житото в Родос.....	80

Равенство в несигурността	82
Рав Сафра и швейцарците.	84
Членове и не-членове	85
<i>Non mihi non tibi, sed nobis</i>	
(нито мое, нито твое, а наше).	89
Вие от диагонала ли сте?	90
Всички (буквално) в една лодка	90
Да говориш за чужд актив	91
Кратко посещение в кабинета на лекаря.	93
Какво следва	95

КНИГА 3 НАЙ-ГОЛЯМАТА АСИМЕТРИЯ 97

**Глава 2 Побеждават най-нетолерантните:
Доминация на упоритото малцинство 99**

Престъпници с алергия към фъстъци.	101
Ренормализационна група	107
Ветото	108
Лингва франка	109
Гени срещу езици	111
Еднопосочната улица на религиите	112
Децентрализиране, отново	115
Да налагаш добродетели на другите	116
Стабилност на властта на малцинството, пробабилистичен аргумент.	117
Парадоксът Попър-Гьодел.	118
Непочтителност на пазарите и науката.	120
<i>Unus sed leo</i> : само един, но лъв	121

Обобщение и какво следва.....	122
Приложение към Книга 3 Още няколко контраинтуитивни неща за колективното	123
Пазари с нулева интелигентност	126
КНИГА 4 ВЪЛЦИ СРЕД КУЧЕТА	127
<hr/>	
Глава 3 Как да притежаваш законно човек	129
Да притежаваш пилот.....	131
От човек на компанията до човек на компаниите.....	133
Теорията на Коуз за фирмата.....	135
Комплексност.....	136
Една интересна форма на робовладелство.....	137
Свободата никога не е безплатна	138
Вълци сред кучетата.....	139
Отвращение към загубата.....	141
Да чакаш Константинопол	142
Не закачайте Бюрократистан.....	143
Какво следва	145
Глава 4 Когато кожата на другите е заложена в твоята игра	146
Ипотека и две котки	146
Откриване на скрити уязвимости.....	149
Как да заложим кожата на терорист самоубиец	151
Какво следва	154

Глава 5 Живот в симулятор	157
Исус е поемал рискове	158
Залогът на Паскал	159
Матрицата	159
Доналд	160
Какво следва	161
Глава 6 Интелектуалец и все пак игуот	162
Къде да намерим кокосов орех.	162
Наука и сциентизъм	163
Интелектуалец и все пак филистер.	165
Никога не се напива с руснаци.	166
В заключение.	166
Послепис	167
Глава 7 Неравенство и залагане на собствената кожа	168
Неравенство и неравенство	168
Статичното и динамичното	171
Пикетизъм и отвращението към класата на мандарините	174
Обущарят завивда на обущар	177
Неравенство, богатство и вертикална социализация	178
Емпатия и човеколюбие	179
Данни всякакви	180
Моралът на гържавната служба	181

Какво следва	183
Глава 8 Експерт на име Линди	184
Кой е „истинският“ експерт?	186
Линдито на Линди.....	187
Нужен ли ни е съдник?.....	188
Чай с кралицата	189
Институции	190
Отново гуша в играта.....	192
Науката е подвластна на Линди.....	193
Емпирично или теоретично?	194
Баби срещу изследователи	195
Кратка обиколка из мъдростта на предците ни	196
КНИГА 6 АГЕНТСКИЯТ ПРОБЛЕМ В ДЪЛБОЧИНА	199
Глава 9 Хирурзите не трябва да изглеждат като хирурзи	201
В съответствие с ролята	201
Заблудата със зелената дървесина	203
Добре облечен бизнес план	205
Епископ с хелоуински костюм.....	206
Гордиевият възел.....	207
Свърхинтелектуализация на живота	208
Още един бизнес на вмешателството	209
Злато и ориз.....	210
Компенсацията	212
Образованието като луксозна стока.....	212

Правило за засичане на глупостите	213
Истинските фитнес зали не приличат на фитнес зали	213
Какво следва	215
Глава 10 Само богатите са отровени: предпочитанията на гругите	216
<i>Venenit in auro bibitur</i>	217
Големи погребални домове.....	218
Разговор.....	219
Нелинейност на прогреса	220
Какво следва	221
Глава 11 <i>Facta non Verba</i> (Действия, а не гуми)	222
Много трудно за отказване предложение	222
Асасините	224
Покушението като маркетинг.....	225
Покушението като демокрация	226
Фотоапаратът и залагане на собствената кожа.....	227
Глава 12 Фактите са истински, новините са фалшиви	230
Как можеш да си в несъгласие със самия себе си	230
Информацията не обича да бъде притежавана	232
Етиката на несъгласието	234
Какво следва	236
Глава 13 Търговия с добродетел	237
Общественото и частното	239

Добродетелните търговци	240
Да бъдеш или да изглеждаш?.....	241
Симония.....	241
Добродетелта се отнася до другите и до колектива.....	243
Непопулярна добродетел.....	243
Поемете риск.....	244
Глава 14 Мир, нито мастило, нито кръв	245
Марс срещу Сатурн	247
Къде са лъвовете?.....	248
Историята от гледната точка на спешното отделение.....	249
Какво следва	253
КНИГА 7 РЕЛИГИЯ, ВЯРА И ДА ЗАЛОЖИШ СВОЯТА КОЖА В ИГРАТА	255
Глава 15 Те не знаят какво говорят, когато говорят за религия	257
Вяра и вяра.....	260
Либертарианството и религии без църкви	261
Какво следва	262
Глава 16 Няма богослужение, без да заложеш кожата си в играта	263
Боговете не обичат евтините сигнали	264
Доказателството.....	267
Глава 17 Атеист ли е папата?	268

Религиозност на гуми	270
Какво следва	271
КНИГА 8 РИСК И РАЦИОНАЛНОСТ	273
Глава 18 Как да подходиш рационално към рационалността	275
Зрителна измама	276
Първо ергодичност.....	276
От Саймън до Гигеренцер.....	278
Проявяване на предпочитанията.....	279
Какво е религията?	280
Непълнота, вземане на решения в непрозрачни условия.....	281
Истинският свят.....	281
Наука.....	281
Говорене и евтино говорене.....	282
Какво казва Линду?	283
Недекоративното в декоративното.....	283
Глава 19 Логиката на поемането на риск	286
Ергодичност.....	290
Повторение на риска.....	290
Кой е „ми“?.....	293
Рационалност, отново	296
Обичайте някои рискове.....	297
Наивен емпиризъм.....	297
Обобщение.....	299

ЕПИЛОГ Какво ми казва Линду	300
БЛАГОДАРНОСТИ	302
РЕЧНИК	304
ТЕХНИЧЕСКО ПРИЛОЖЕНИЕ	309
Опростен общ случай	314
Адаптиране на Теорема 1 към Брауновото движение .	317
Логаритмична трансформация	320
БЕЛЕЖКИ	325
Библиография	329

КНИГА 1

ВЪВЕДЕНИЕ

Тази книга, макар и самостоятелна, е продължение на цикъла *Incerto*, който е комбинация от а) практически дискусии, б) философски притчи и в) научни и аналитични коментари на проблемите на случайността и как да живеем, ядем, спим, да спорим, да се борим, да се сприятеляваме, да работим и да се забавляваме, как да взимаме решения в условия на несигурност. Макар и достъпен за по-широк кръг читатели, не се заблуждавайте: *Incerto* е есе, не популяризация на трудове, създадени в скучна форма (ако не броим техническото приложение).

„Да заложеш своята кожа“ обединява четири теми: а) несигурността и надеждността на знанието (както практическо, така и научно, ако приемем, че има разлика), или в по-прав текст – регистриране на глупостите, б) симетрия в човешките дела, иначе казано – честност, справедливост, отговорност и реципрочност, в) споделяне на информация при взаимодействия и г) рационалността в сложните системи и в истинския свят. А фактът, че тези четири теми са неразривно свързани, е нещо очевидно, когато човек е... заложил своята кожа в играта.*

А е нужно да заложеш своята кожа в играта не само за да се постигне справедливост, търговска ефективност и управление на риска: това е необходимо и за да се разбере светът.

---

* За да разберете защо етиката, моралните задължения, и уменията са неразривно свързани в истинския живот, помислете за следното. Когато кажете на някого, който носи някаква отговорност, да речем счетоводителя ви: „Аз ти вярвам“, какво имате предвид: 1) вярвате в етиката му (че няма да отклони парите към Панама), 2) вярвате на прецизността му като счетоводител или 3) и двете? Основната идея в тази книга е, че в истинския свят е трудно да се разграничат етиката, от една страна, и познанията и компетентността от друга – Б. а.

Става дума, първо, за идентификацията и филтрирането на глупостите, с други думи, разликата между теория и практика, привидната и същинската експертност, и между академичността (в лошия смисъл на думата) и истинския свят. И ако го кажем в стила на Йоги Бера – в академичността няма разлика между академичност и истинския свят; в истинския свят – има.

Второ, нарушаването на симетрията и реципрочността в живота: ако получавате ползите, трябва да поемате и някакъв риск, а не да оставите другите да платят цената за вашите грешки. Ако поставите другите в риск и те пострадат, трябва да си платите за това. Както трябва да се отнасяте с другите така, както бихте искали те да се отнасят с вас, така би трябвало и да споделяте отговорността за събития без несправедливост и неравенство.

Ако изкажете мнение и някой ви послуша, вие сте морално задължен и сам да понесете последствията от това. В случай че давате икономически съвет:

Не ми казвай какво „мислиш“, просто ми кажи какво има в портфолиото ти.

Трето, тази книга се отнася и до това колко информация трябва да споделяме с останалите, какво трябва – или не трябва – да ви каже един търговец на стари коли за кола, за която сте на път да похарчите голяма част от спестяванията си.

Четвърто, става дума за рационалността и проверката на времето. Рационалността в истинския свят не е онова, което биха предположили журналист от „Нюйоркър“ или някой психолог, използващ наивни модели от нисък порядък, а нещо много по-дълбоко и статистическо, свързано със собственото ви оцеляване.

Не бъркайте понятието „да заложиш кожата си в играта“, както е определено и използвано в тази книга, с проблема за мотивацията, за споделянето на ползите (както често е разбирано във финансовата сфера). Не. Става дума за симетрия, по-скоро за споделяне на вредата, за понасяне на наказанието, ако нещо се обърка. Именно това свързва идеите за мотивацията, покупката на стара кола, етиката, теорията на договорите, ученето (истински живот с/у академичност), импера-

тивите на Кант, общинската власт, науката за риска, връзката на интелектуалците с реалността, отговорността на бюрократите, вероятностната обществена справедливост, теорията на опциите, почтеното поведение, търговците на глупости, теологията... Спирам засега.

НЕ ТАКА ОЧЕВИДНИТЕ АСПЕКТИ НА ПРИНЦИПА „ДА ЗАЛОЖИШ СВОЯТА КОЖА В ИГРАТА“

По-коректно (макар и по-тромаво) заглавие на тази книга би било: *По-малко очевидните аспекти на това да заложиш своята кожа в играта: Скритите асиметрии и техните последствия*. Но просто не обичам да чета книги, които ме осведомяват за очевидното. Обичам да се изненадвам. Затова, в духа на реципрочността на „да заложиш своята кожа в играта“, няма да въвека читателя в скучно пътешествие, тип университетска лекция, а по-скоро в нещо като приключение, в което бих искал да се впусна.

И поради това книгата е организирана в следния маниер: на читателя не са му са нужни повече от шейсетина страници, за да схване важността, всеобхватността и вездесъщността на принципа „да заложиш своята кожа в играта“ (иначе казано, на симетрията) в повечето му аспекти. Но без да се впускаме в подробни и прекалени обяснения *защо* нещо важно е важно: защото омаловажаваме един принцип, като го обосноваваме до безкрай.

Лишеният от скука път изисква фокусиране върху втората стъпка: изненадващите усложнения – онези скрити асиметрии, които не ни идват веднага на ум, – както и не така очевидните последствия, някои от които са доста неприятни, а други неочаквано полезни. Като разберем как действа принципът, ще можем да проумеем и сериозни загадки, които са в основата на фината матрица на реалността.

Например:

Как така крайно нетолерантни малцинства управляват света и налагат предпочитанията си на останалите? Как така универсализмът унищожавя хората, на които би трябвало да помага? Как така днес съществуват повече роби, отколкото по времето на Римската

империя? Защо хирурзите не бива да изглеждат като хирурзи? Защо християнската теология продължава да твърди, че съществува човешка страна на Исус Христос, която е нещо различно от божествената? Защо историците ни объркват, като говорят само за войни, но не и за мир? Как така евтиното сигнализиране (без да се поема никакъв риск) се проваля както в икономиката, така и в религиозно отношение? Защо кандидати за политически постове с очевидни недостатъци в характера изглеждат по-реални от бюрократи с безупречна биография? Защо почитаме Ханибал? Как така компаниите се провалят веднага щом се сдобият с професионални мениджъри, които искат да помогнат? Защо езичеството е по-симетрично сред народите? Как трябва да се провежда външната политика? Защо никога не бива да дават пари на организирани благотворителни кампании, освен ако не действат на силно дистрибутивен принцип (иначе казано, *юберизиран*, на съвременен жаргон)? Защо гените и езиците се разпространяват различно? Защо има значение мащабът на общностите (рибарска общност се превръща от сътрудническа във враждебна, щом променим мащаба, заради броя на замесените хора)? Защо поведенческата икономика няма нищо общо с изучаването на поведението на индивидите – и пазарите почти не се влияят от предпочитанията на участниците в тях? Защо рационалността е оцеляване и единствено оцеляване? Каква е основополагащата логика на поемането на риск?

Но за настоящия автор принципът „да заложеш своята кожа в играта“ се отнася предимно до справедливостта, честта и саможертвата, все неща, които са изключително важни за хората.

Ако се прилага правилото „да заложеш своята кожа в играта“, намаляват ефектите от отклонения, които се развиват с цивилизацията: между действие и празни приказки, между последствие и намерение, практика и теория, чест и репутация, експертност и шарлатанство, конкретно и абстрактно, етично и законно, истинско и привидно, трейдър и бюрократ, предприемач и изпълнителен директор, сила и показност, любов и златотърсачество, Ковънтри и Брюксел, Омаха и Вашингтон, човешки същества и икономисти, автори и редактори, учени и академични учени, демокрация и управление, наука и сци-

ентизъм, политика и политици, любов и пари, духът и буквата, Катон Стари и Барак Обама, качество и реклама, истинска и привидна ангажираност, и основното – колективно и индивидуално.

Нека първо да свържем някои точки между гореизброените с два примера само за да покажем как идеята излиза извън категориите.

ПРОЛОГ, ЧАСТ 1

ПОБЕДЕНИЯТ АНТЕЙ

*Никога не се отделяй от мама – Владетелите
Воини са още тук – Бизнесът на Боб Рубин –
Системите обичат автомобилни катастрофи*

Антей бил гигант, или по-скоро нещо като полугигант, син на Майката Земя, Гея, и Посейдон – бога на морето. Антей имал странно занимание, което се състояло в това да принуждава случайни минавачи в своята страна, (Гърция) Либия, да се борят с него; много обичал да приковава жертвите си към земята и да ги прекършва. Това зловещо хоби явно било израз на синовната му преданост; Антей искал да построи храм на баща си Посейдон от черепите на своите жертви.

Антей бил смятан за непобедим, но имало един номер. Той изличал силата си от връзката с майка си, Земята. Ако изгубел физически контакт с нея, губел цялата си мощ. Херкулес, като част от дванайсетте си подвига (в една от версиите на мита), имал за домашно да напердаши Антей. Той успял да го вдигне от земята и го прекършил, когато краката на Антей изгубили контакт с неговото мамче.

От тази първа история научаваме, че също като Антей не можем да отделяме познанието от връзката му със земята. Всъщност не бива

да откъсваме *нищо* от връзката му със земята. А контактът с истинския свят се осъществява именно чрез принципа „да заложиш своята кожа в играта“ – да си изложен на този истински свят, да плащаш цената за последствията в него, за добро или зло. И тогава ожулванията по твоята кожа ще те водят към познанието и откритието, механизъм за органично сигнализиране, който гърците наричат *pathemata mathemata* – (учи се чрез болката, нещо много познато на майките с малки деца). В „Антикрехкост“ показах, че повечето неща, които смятаме за „изобретени“ от университетите, всъщност са открити чрез метода „проба-грешка“ и по-късно са легитимирани от някаква официална формулировка. Познанието, което получаваме по метода „проба-грешка“, чрез опита и с течението на времето, с други думи, от *контакта със земята*, безкрайно превъзхожда постигнатото чрез разсъждение: нещо, което ангажираните само със собствените си интереси институции много усърдно крият от нас.

А сега ще приложим това към така нареченото „създаване на политики“.

ЛИБИЯ СЛЕД АНТЕЙ

Втори пример. Докато пиша тези редове, няколко хиляди години по-късно, в Либия, предполагаемата родина на Антей, сега има пазари за роби, в резултат на провалилия се опит за така наречената „смяна на режима“, за да се „свали един диктатор“. Да, през 2017 година на паркинги се провеждат импровизирани робски пазари, където пленени западноафриканци са продавани на онези, които предложат най-високата цена.

Група хора, определяни като интервенционисти (и за да споменем някои от тези, които действат понастоящем: Бил Кристол, Томас Фридман и други*), които насърчаваха инвазията в Ирак през 2003 година, както и отстраняването на либийския лидер през 2011 г., защитават подобна принудителна смяна на режима и в още няколко страни, сред които Сирия, защото имали „диктатор“.

---

* Интервенционистите имат една основна обща характеристика: обикновено не те понасят последствията. – Б. а.

Тези интервенционисти и техните приятели в Държавния департамент на САЩ създадоха, обучиха и подкрепяха ислямистките бунтовници, пардон „умерени“, които накрая се превърнаха в част от „Ал Кайда“, съвсем същата онази „Ал Кайда“, която взриви кулите в Ню Йорк на 11 септември 2011 г. Те някак мистериозно забравиха, че самата „Ал Кайда“ беше съставена от „умерени бунтовници“, създадени (или отгледани) от САЩ, за да помагат в борбата със СССР, защото, както ще видим, мисленето на тези образовани хора не включва подобни рекурсии.

Така че опитахме *онова нещо*, наречено промяна на режима в Ирак, и се провалихме с гръм и трясък. Опитахме *онова нещо* отново в Либия и сега там има робски пазари. Но постигнахме целта да „свалим диктатор“. По абсолютно същата логика лекар би инжектирал на пациент „умерени“ ракови клетки, за да подобри нивото на холестерола му, и след смъртта на пациента гордо ще твърди, че е успял, особено ако посмъртно се установи забележително прекрасно ниво на холестерола. Но ние знаем, че лекарите не прилагат смъртоносни „лекарства“ на пациенти, или поне не го правят така драстично, и за това си има ясна причина. Лекарите обикновено до някаква степен залагат своята кожа в играта, имат известно понятие от сложни системи и над двухилядолетна професионална етика, която определя поведението им.

Но не бива да се отказваме от логиката, разума и образованието, защото строгата логика от по-висш порядък показва, че освен ако някой не открие начин да отхвърли всички емпирични доказателства, защитата на промяната на режима *включва* и защита на робството или друга подобна деградация на страната (тъй като това са обичайните последствия). Така че на тези интервенционисти не само им липсва здрав разум и никога не се учат от историята, но се провалят и в областта на чистите разсъждения, като те удавят в сложен, полуабстрактен и изпълнен с нелепи термини дискурс.

Техните три недостатъка: 1) мислят в статика, а не в динамика, 2) мислят в ниски, а не във високи измерения, 3) мислят на нивото на действия и никога на взаимодействия. В тази книга ще разгледаме в по-голяма дълбочина този дефект на мисленето у образованите (или

по-скоро полуобразованите) глупаци. Засега мога да посоча три дефекта.

Първият от тях е, че те са неспособни да мислят стъпка напред и не съзнават нуждата от това – а почти всеки селянин в Монголия, всеки сервитьор в Мадрид и всеки автомонтъор в Сан Франциско знае, че в истинския живот се случва да има втора, трета, четвърта и п-та стъпка. Вторият недостатък е, че не правят разлика между многоизмерните проблеми и техните едноизмерни проявления – като многоизмерното здраве и показателите за нивата на холестерола. Не могат да схванат идеята, че, емпирично, сложните системи нямат очевидни едноизмерни механизми „причина-следствие“ и че в условия на непрозрачност не бива да човъркаш подобна система. Оттук произтича следното: те сравняват действията на „диктатора“ с действията на премиера на Норвегия или Швеция, а не с действията на местните алтернативи. Третият недостатък е, че не могат да предвидят еволюцията на онези, на които помагат чрез нападението, или ескалацията, която се получава в резултат от него.

LUDIS DE ALIENO CORIO*

А когато се случи катастрофа, интервенционистите се позовават на случайността, на така наречения Черен лебед (неочаквано събитие с огромно въздействие), съгласно книгата на един (много) упорит човек, без да осъзнават, че не бива да нарушаваш една система, ако резултатите са изпълнени с несигурност, или, по-общо казано, не бива да предприемаш действие с огромен риск, ако нямаш никаква представа какъв ще бъде резултатът. Най-важното тук е, че последиците от риска не засягат интервенциониста. Той продължава дейността си от удобния си климатизиран дом в предградията с гараж за две коли, куче и малка площадка за игра с нетретирана с пестициди трева за неговите свръхзащитени 2,2 деца.

Представете си, че хора с подобни мисловни дефекти, хора, които не разбират асиметрията, пилотират самолети. Некомпетентните

---

* Игра с чуждия живот. (лат.) – Б. а.

пилоти, които не могат да се учат от опита или са готови да поемат рискове, които не разбират, могат да убият мнозина. Но и те самите ще се озоват на дъното на, да кажем, Бермудския триъгълник и ще спрат да представляват заплахата за другите и за човечеството като цяло. Само че не такъв е случаят тук.

И се оказва, че така наречената интелигенция е населена със заблудени хора, буквално умопобъркани, просто защото никога не се е налагало да плащат за последствията от действията си, а повтарят модернистични девизи, изпразнени от всякакъв смисъл (например продължават да използват термина „демокрация“, докато окуражават главорези; демокрацията е нещо, за което са учили в университета). С две думи, когато чуете, че някой се позовава на абстрактни модернистични понятия, може спокойно да приемете, че има някакво образование (но недостатъчно или в погрешната област) и твърде малко отговорност.

И така, невинни хора – язидите, християнските малцинства в Близкия (и Средния) изток, мандеите, сирийците, иракчаните и ливийците – трябваше да платят за грешките на тези интервенционисти, които още си стоят в удобните климатизирани офиси. Това, както ще видим, е в разрез със самото понятие за справедливост още в неговото предбиблейско, вавилонско значение – както и с етичната структура в основата на матрицата, благодарение на която човечеството е оцеляло.

Принципът на интервенция, като този на учителите, е *първо не вреди (primum non nocere)*; и дори нещо повече – онези, които не поемат риск, не бива да участват във взимането на решения.

Иначе казано,

Винаги сме били луди, но не сме били достатъчно способни, за да унищожим света. Вече сме.

Ще се върнем на интервенционистите „миротворци“ и ще разгледаме как техните миротворчески дейности създават безизходица, например в израелско-палестинския проблем.

ВЛАДЕТЕЛИТЕ ВОИНИ СА ОЩЕ ТУК

Тази идея – да залагаш своята кожа в играта – е вплетена в историята: в исторически план всички, които са започвали и водили войни, са били воители и, с няколко любопитни изключения, обществата са били управлявани от хора, които са поемали риска, а не са го прехвърляли на друг.

Видните хора са поемали риск – значително по-голям риск от обикновените граждани. Римският император Юлиан Апостат, за когото ще говорим по-късно, загива на бойното поле в безкрайната война на границата с Персия – *бидейки император*. Можем само да предполагаме за Юлий Цезар, Александър и Наполеон, заради обичайното творене на легенди от страна на историците, но доказателството е повече от ясно. Няма по-категорично историческо доказателство, че император се е сражавал на първата линия в битка, от персийското копие, забито в гърдите му (Юлиан пропуснал да си сложи броня). Един от неговите предшественици, Валериан, е пленен на същата тази граница и се твърди, че е използван като човешко стъпало от персийския цар Шапур, когато се качвал на коня си. А последният византийски император, Константин IX Палеолог, за последно е видян да сваля пурпурната си мантия и да се присъединява към Йоан Далмат и братовчед си Теофил Палеолог, за да се сражават с турците – размахали мечове над главите си и гордо препускайки към сигурната смърт. И все пак легендата твърди, че на Константин е била предложена сделка, ако се предаде. Такива сделки обаче не са за самоуважаващите се владетели.

Това не са единични случаи. Статистикът у настоящия автор е напълно убеден: по-малко от една трета от римските императори са умрели в леглото си – и може да се поспори за това, тъй като малцина от тях са се споминали в късна възраст; ако бяха живели по-дълго, сяка да загинат или в битка, или при преврат.

Дори днес монарсите извличат своята легитимност от социален договор, който изисква поемане на физически риск. Британското кралско семейство се погрижи един от неговите членове, принц Андрю, да рискува доста повече от „простолюдието“ по време на

Фолклендската война през 1982 г., когато хеликоптерът му беше на първа линия. Защо? Защото благодарството задължава; самият статут на господар идва от задължението да защитаваш другите, да поемаш личен риск в замяна на високия си статут – и се оказва, че те все още помнят тази сделка. Не можеш да бъдеш лорд, ако не си лорд.

БИЗНЕСЪТ НА БОБ РУБИН

Някои смятат, че освобождаването от владетелите вѐдини означава цивилизованост и прогрес. Не означава. Междувременно,

Бюрокрацията е конструкция, чрез която индивидът е удобно отделен от последствията от своите действия.

И някой сигурно ще попита: ами какво можем да сторим, след като една централизирана система се нуждае от хора, които не са директно изложени на последствията от грешките си?

Ами нямаме друг избор, освен да я децентрализираме, или казано по-любезно – локализираме: за да станат по-малко онези, които взимат решения и са имунизирани за последствията от тях.

Децентрализацията е основана на простата идея, че е по-лесно да се вършат глупости на макро ниво, отколкото на микро ниво.

Децентрализацията намалява големите структурни асиметрии.

Но не се тревожете, ако не децентрализираме и не разпределим отговорността, това ще се случи от само себе си, по трудния начин: в една система без механизъм на „залагане на собствената кожа“ има голямо натрупване на дисбаланс и накрая ще се взриви, за да се поправи. Ако оцелее.

Например крахът на банките през 2008 година се случи заради натрупването на скрити и асиметрични рискове в системата: банкерите, майстори на прехвърлянето на риска, извличаха стабилни

печалби от определен клас скрити експлозивни рискове, като използваха теоретични модели на риска, които работят само на хартия (защото теоретиците на практика не знаят нищо за риска), а след краха се позоваха на случайността (същият онзи невидим и непредсказуем Черен лебед и същият този много, много упорит автор), и си запазиха приходите – ето това наричам аз бизнеса на Боб Рубин.

Какво е бизнесът на Боб Рубин? Боб Рубин, бивш министър на финансите на САЩ, един от онези, чиито подписи са на банкнотата, с която току-що платихте кафето си, получи повече от 120 милиона като възнаграждение от Ситибанк в десетилетието преди банковия крах през 2008 г. А когато банката фалира и беше спасена от данъкоплатците, той не написа чек – а се позова на случайността като извинение. Ако банката печели, и той печели, ако банката губи – той крещи: „Черен лебед“. Рубин не призна и че е прехвърлил риска на данъкоплатците: на специалистите по испанска граматика, на помощник-учителите, на супервайзърите в консервни фабрики, на съветници по вегетарианско хранене и на чиновниците в областните прокуратури, които поеха неговия риск и платиха неговите загуби. Но най-големите жертви бяха свободните пазари, защото хората, вече склонни да мразят финансистите, започнаха да смесват свободните пазари с по-висшите форми на корупция и кронизъм, когато всъщност е точно обратното: правителството, не пазарите правят възможни тези неща чрез механизми за спасяване на банките от фалит. И не само тези механизми: намесата на правителството по принцип води до сваляне на отговорността в играта.

Добрата новина е, че въпреки усилията на съучастническата администрация на Обама, която искаше да защити играта и жадуващите за ренти банкери*, рисковият бизнес започна да се пренасочва към малки независими структури, наречени хеджфондове. Това се случи предимно заради свръхбюрократизацията на системата, в която чи-

---

* Има се предвид опитът да се използват защитните регулации или „права“, за да се извлече печалба, без да се допринася за икономическата дейност или за благосъстоянието на другите. Както би го казал Дебелия Тони (когото ще въведем след няколко страници), все едно да си принуден да плащаш на мафията за защита, без да получаваш икономически ползи от тази защита. – Б. а.

новниците (които смятат, че работата им се изчерпва с прелистване на документи) претовариха банките с правила – но някак, въпреки хилядите страници допълнителни регулации, *не се намери място за принципа „да заложии собствената си кожа“*. В децентрализираното пространство на хеджфондовете, от друга страна, управляващите собственици държат поне половината от нетните активи във фонда, което донякъде ги прави по-уязвими от клиентите им и те лично потъват заедно с кораба.

СИСТЕМИТЕ СЕ УЧАТ, КАТО СЕ ИЗБАВЯТ ОТ ЧАСТИТЕ СИ

Ако трябва да обърнете специално внимание поне на една част от тази книга, нека бъде тази. Случаят с интервенционистите е основен за нашата история, защото показва, че при липсата на принципа „да заложии собствената си кожа“ има както етични, така и епистемологични последствия (иначе казано, свързани с познанието). Вече видяхме, че интервенционистите не се учат, *защото не са жертви на своите грешки*, и както вече намекнахме с *pathemata mathemata*:

Именно механизмът на прехвърляне на риска възпрепятства ученето.

И по-практично,

Никога няма да убедите напълно някого, че грешил; само реалността може да го стори.

Всъщност, за да бъдем по-точни, реалността не се интересува от убедителни аргументи: в нея е важно само оцеляването.

Защото

Проклятието на модерността е, че все повече стават хората, които са по-добри в обясненията, отколкото в разбирането.

Или ги бива в приказките, а не в делата.